

ASPECTE ALE ANALIZEI CONTRASTIVE

CODRUȚA VELOVAN

Cuvinte-cheie: *lingvistică contrastivă, istoric, unidirecționat vs bidirecționat*

Lingvistica contrastivă a cunoscut, în scurta sa istorie, trei etape de dezvoltare. Prima, de avânt indiscutabil, s-a constituit pe baza teoriilor elaborate de Charles C. Fries, în lucrarea *Teaching and learning English as a foreign language*, apărută în 1945 la The University of Michigan Press, considerată actul de naștere al acestei noi discipline. El a pornit de la ideea că învățarea corectă a limbilor străine trebuie să aibă la bază o descriere elaborată a structurii limbii materne (*native language*) și a celei a limbii străine (*the language to be learned*). Au urmat studiile lui Robert Lado, recunoscut ca adevăratul fondator al lingvisticii contrastive. Ca profesor la Georgetown University, el a publicat numeroase lucrări în domeniu, cea mai importantă fiind, în opinia specialiștilor, *Language teaching. A scientific approach* (1964), tradusă și în limba română sub titlul *Predarea limbilor. O abordare științifică*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976. Și el consideră, ca predecesorul său, că principala modalitate de a depăși dificultățile ce apar în învățarea unei limbi străine este prezentarea comparativă a structurii celor două limbi.

Apogeul cercetărilor întreprinse, mai ales în S.U.A., pe temeiul tezelor celor doi lingviști l-au constituit anii '60, când au apărut numeroase lucrări de practica învățării limbilor străine. Această orientare, întemeiată într-o primă fază, s-a dovedit a fi o frână în dezvoltarea lingvisticii contrastive care a fost prejudiciată de apariția unei perspective teoretice coerente, fapt ce a dus chiar la contestarea ei ca disciplină aparte. Totuși, nu pot fi trecute cu vederea unele realizări importante ale acestei perioade. Ne referim, în primul rând, la *Center for Applied Linguistics*, înființat și condus, la Washington,

de Charles A. Ferguson, unde s-a derulat un amplu proiect de studiere, pe principii contrastive, a celor mai folosite limbi în S.U.A. Acest proiect a dus la inițierea unor astfel de proiecte și în Europa. Sunt ilustrative, în acest sens, proiectul germano-englez, *Das Project für angevandte kontrastive Sprachwissenschaft (PAKS)*, între 1963–1973, *The Polish-English Contrastive Project (PECP)*, (1968), *The Serbo-Croatian-English Contrastive Project (SCECP)*, sub conducerea lui Rudolf Filipović (1968) și, în ce ne privește, *The Romanian-English Contrastive Analysis Project*, sub conducerea lui D. Chițoran și Tatiana Slama-Cazacu (început în 1969).

Faza a doua a fost una de tranziție și s-a derulat pe tot parcursul anilor '70 când, alături de contestări, au avut loc și dezbateri constructive care au dus la concluzia că este nevoie de o îmbunătățire a metodei, dar mai ales a teoriei care să stea la baza ei.

Faza a treia, care continuă și astăzi, a început prin anii '80 când, în urma dezbaterilor anterioare, s-a conturat cu mai multă claritate perimetrul cel mai adecvat studiilor contrastive. În primul rând, s-a produs necesara delimitare a lingvisticii contrastive de analiza contrastivă, cele două sintagme circulând mult timp ca sinonime. S-a convenit, ca atare, că lingvistica contrastivă trebuie să se constituie ca teorie generală a domeniului, urmând ca analiza contrastivă să fie metoda de cercetare întemeiată pe componenta lingvistică. În mare, lingvistica contrastivă este o componentă a domeniului mai larg al lingvisticii teoretice, subordonându-și gramatica contrastivă, fonetica contrastivă, fonologia contrastivă și sintaxa contrastivă.

Pornindu-se de la teoriile generativist-transformaționale, și mai ales de la Cartea lui Noam Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge Mass M.I.T., 1965, au fost inițiate analize ale structurilor de adâncime și ale celor de suprafață specifice limbilor comparate, conturându-se, ca metodă, analizele de tip sintagmatic și paradigmatic. S-au purtat discuții și în legătură cu denumirea disciplinei, în condițiile în care o bună perioadă de timp s-au întrebuințat o diversitate de termeni: *lingvistică contrastivă* kontrastive Schprachwissenschaft, apoi *kontrastive Linguistic*, (după engl. contrastive linguistics), *lingvistică comparativă* (komparatistische Linguistik, komparative Linguistik), *gramatică confruntativă*

(konfrontative Grammatik), *gramatică contrastivă* (kontrastive Grammatik), *analiză contrastivă* (kontrastive Analyse). S-a folosit, în ultima vreme, și sintagma *lingvistică comparativ-contrastivă*. După Richard Sârbu, *Repere ale analizei contrastive orientate uni- și bidirecțional*, „Analele Universității din Timișoara“, 2010, p. 272–285, denumirea cea mai adecvată ar fi *lingvistică confruntativă*, dar nu este adeptul trasării unei granițe între lingvistica „contrastivă“ și cea „confruntativă“, deoarece „ambele utilizează aceleași procedee de cercetare, având obiective comune. Diferențierea care se impune ar consta în aceea că lingvistica contrastivă acordă atenție cu precădere contrastelor existente, în timp ce lingvistica confruntativă presupune relevarea, în egală măsură, și a contrastelor și a asemănărilor“ (p. 273). Spre sfârșitul perioadei a doua, mai exact în 1976, a fost inițiat un proiect germano-român, *Das Projekt zur deutsch-rumänischen kontrastiven Grammatik* (DRKG), coordonat de Ulrich Engel și Mihai Isbășescu. Cercetarea, interpretarea și descrierea materialului lingvistic au la bază *teoria dependențială* (*Dependenztheorie*) a lui Ulrich Engel, profesor la Universitatea din Mannheim, coroborată cu orientarea din lucrarea Gabrielei Pană-Dindelegan, *Sintaxa limbii române*. Partea I: *Sintaxa grupului verbal* (1976). Proiectul s-a concretizat prin lucrarea în două volume, *Kontrastive Grammatik deutsch-rumänisch*, apărută la Julius Groos Verlag, Heidelberg, 1993, și coordonată de Ulrich Engel, Mihai Isbășescu, Speranța Stănescu și Octavian Nicolae.

S-a propus, în altă ordine de idei, ca obiect al cercetării contrastive (confruntative), stabilirea unei *mărimi relative*, pe baza asemănărilor și deosebirilor din cele două limbi analizate, un fel de „sistem corelativ“ (Bezugssystem) care se constituie ca *tertium comparationis*, mai exact ca un fel de *limbă-etalon*, „care reflectă segmentul comun din structura de profunzime a limbilor comparate“ (Richard Sârbu, *art. cit.*, p. 274, care preia această propunere metodologică de la Gerhard Helbig, *Sprachwissenschaft-Konfrontation-Fremdsprachenunterricht*, Leipzig, 1981). În acest fel, alături de lingvistica contrastivă tradițională, unidirecțională, se poate constitui un al doilea tip, anume lingvistica contrastivă *bidirecțională*. În acest din urmă caz, sunt „confruntate“ categorii conceptuale precum

„determinare“, „nedeterminare“, „deplasare“, „poziționare“ etc. „În cazul analizei *contrastive bidirecționale* – precizează Richard Sârbu, *art. cit.*, p. 276 – nu se face deosebirea între limba țintă și cea inițială. Compararea se face în ambele direcții: de la limba *A* spre limba *B* și invers, întrucât în ambele limbi sunt atrase numai acele fenomene lingvistice care *corespund* limbii-etalon, ca termen mediu de comparație (TC), și anume categoriile funcțional-semantice care satisfac condițiile de echivalență“. Astfel, luând în considerare, pentru română și germană, în cadrul *limbii-etalon* (TC) categoriile funcțional-semantice „situație“, „poziție“, cu posibilele realizări (a) „poziție verticală“, (b) „poziție șezând“ și (c) „poziție orizontală“, apare o situație de divergență:

(a) a sta „în picioare“	stehen
(b) a sta „șezând“	sitzen
(c) a sta „culcat“	liegen

Se pune, în acest context, și problema definirii termenilor *congruență* și *echivalență*. „Termenul *congruență* – precizează Richard Sârbu, *art. cit.*, p. 279 – se utilizează pentru desemnarea raporturilor dintre unitățile lingvistice echivalente și formal identice, alcătuite din formanți echivalenți, dispuși în aceeași ordine. Termenul „echivalență“ se utilizează pentru desemnarea raporturilor unităților lingvistice echivalente, dar deosebite din punct de vedere formal“. În acest sens, limba germană dovedește o clară incongruență față de alte limbi în cazul redării constantei semantice „a consuma hrană“ pentru că folosește verbe distincte pentru „om“ și „animal“: germ. *essen – fressen*, engl. *eat*, fr. *manger*, rus. *ect.*, rom. *a mânca* etc. Luând în considerare astfel de incongruențe, dar și altele, Richard Sârbu consideră că atunci când germana apare ca limbă-țintă „este preferabil să se recurgă la procedeul de investigație contrastivă bidirecțional [...]“ (*ib.*). Invers, când germana este limbă de bază, se impune folosirea analizei contrastive de tip unidirecțional. Am selecționat în articolul de față doar câteva aspecte mai semnificative, în opinia noastră, care sunt actualmente în dezbaterea specialiștilor în lingvistica contrastivă.

MERKUNGEN ÜBER DIE DEUTSCH-RUMÄNISCHE KONTRASTIVE
UNTERSUCHUNG
(Zusammenfassung)

Die vorliegende Arbeit stellt eine Vergleichsmethode in den Vordergrund, wobei die *Ausgangssprache* als *tertium comparationis* verstanden wird. In der *bilateralen kontrastiven Untersuchung* wurden nur diejenigen sprachlichen Phänomene ausgesondert, die der Ausgangssprache entsprechen. Als funktional-semantic Kategorien wurden „Ort“ und „Stellung“ im Rumänischen und im Deutschen gewählt. Bei der Untersuchung haben sich in diesem Fall Unterschiede ergeben. Untersucht wurde die semantische Konstante „Lebensmittel verzehren“ mit der Beschränkung „Mensch“, „Tier“. Der Vergleich hat gezeigt, dass sich das Deutsche von den romanischen Sprachen klar unterscheidet.